

Založení Mezinárodní varnské sociologické školy tvoří jednu z posledních etap institucionalizace sociologie v socialistických zemích. Lze oprávněně doufat, že tato škola významně přispěje k rychlému ideovému a profesionálnímu rozvoji marxisticko-leninské sociologie, ke zvyšování sociální efektivity sociologických výzkumů a k upevnění pozic marxismu v mezinárodních vědeckých diskusích.

Nikolaj Genov

K šedesátému výročí československého Komsomolu

V letošním roce šedesátého výročí založení Komunistické strany Československa si připomínáme i šedesáté výročí první revoluční organizace československé mládeže, která vznikla počátkem roku 1921. Skutečnost, že československý Komsomol vznikl dříve než Komunistická strana Československa, byla přitom výrazem konkrétních podmínek tehdejší historické situace.

Při rozštěpení sociálně demokratické strany na pravici a marxistickou levice se mládež – organizovaná v mládežnických sekcích při místních stranických organizacích – ve své drtivé většině postavila na pozice levice. Důvodem byla nejen skutečnost, že byla v menší míře zasažena oportunistem sociální demokracie, ale i to, že pod dojmem trpkých válečných zkušeností, silných emocionálních prožitků i určitých deziluzí z politického vývoje samostatného Československa byla mnohem radikálnější ve svém programu i v požadavcích. Také její úsilí o vytvoření samostatné, skutečně revoluční organizace bylo, právě pro věkovou homogenost, mnohem jednodušší. Cesta mládeže k revoluční organizaci internacionálního charakteru byla proto přímočařejší i jednodušší, mimo jiné i proto, že v případě vzniku Komsomolu šlo o ideové a organizační spojení asi 40 000 mladých lidí, zatímco vznik Komunistické strany Československa se dotýkal nepoměrně většího počtu pracujících.

Při vlastním konstituování komsomolské organizace příslušela významná úloha i Komunistické internacionále mládeže, která od svého vzniku v listopadu 1919 působila jako mládežnická sekce Komunistické internacionály. Pod jejím přímým vlivem vznikl v Československu nejdříve *Svaz komunistických mladých dělníků Slovenska* (září 1920) a *Svaz německé revoluční mládeže v Čechách* (listopad 1920). Obě tyto organizace se programově vyslovily pro vstup do Komunistické internacionály mládeže a pro vybudování jednotného celostátního komunistického svazu mládeže. Pro sloučení veškeré pokrokové mládeže v jednotnou komunistickou organizaci a její vstup do Komunistické internacionály mládeže se v lednu 1921 vyslovila i mládež sdružená od května 1920 ve Svazu komunistických skupin. K rozhodujícímu kroku došlo na III. mimořádném sjezdu mládeže Československé sociálně demokratické strany dělnické (levice), který se sešel v Praze 6. února 1921. Na tomto sjezdu byl převážnou většinou hlasů přijat návrh na odloučení sekcí mládeže od sociálně demokratické strany a na vytvoření českého Komunistického svazu mládeže (Komsomolu), který by po organizačním spojení s ostatními národními svazy komunistické mládeže v Československu vstoupil do Komunistické internacionály mládeže. O čtrnáct dnů později se již sešli zástupci všech revolučních mládežnických organizací a rozhodli o jejich sloučení do jednotného Svazu komunistické mládeže Československa, který se stal sekcí Komunistické internacionály mládeže.

Legální ustavující sjezd, který se konal 20. února 1921 v Praze-Břevnově, přijal program a organizační řád nové organizace, zvolil ústřední výbor a stanovil nejbližší úkoly. Současně přijal ustavující sjezd Komsomolu výzvu ke všem revolučním silám, aby co nejdříve založily v Československu jednotnou Komunistickou stranu Československa.

Komsomol sám sehrál v tomto procesu významnou roli a právem je v historii našeho dělnického hnutí považován i za jednu z rozhodujících sil, které přispěly k založení Komunistické strany Československa. Tento výrazně pozitivní a dominující rys revoluční mládežnické organizace byl však provázen i určitými „dětskými nemocemi“, spočívajícími především ve skutečnosti, že komsomolci neměli ještě vyjasněný poměr své organizace k formující se komunistické straně. Mládež, která si vytvořila svou revoluční organizaci s určitým časovým předstihem před vznikem komunistické strany, přeceňovala tuto organizační stránku do té míry, že z ní vyvozovala avantgardní postavení Komsomolu ve vztahu k celé dělnické třídě. Teorie avantgardismu byly v tomto období vážným problémem v celé činnosti Komunistické internacionály mládeže. Proto bylo pro další vývoj československého Komsomolu mimořádně významné především jednání II. kongresu Komunistické internacionály mládeže v červenci 1921 v Moskvě.

Toto jednání, přímo navazující na II. kongres Komunistické internacionály, vycházelo již i z práce V. I. Lenina *Dětská nemoc levičáctví v komunismu*, která se stala především pro mezinárodní mládežnické hnutí nejen základním programovým dokumentem, ale i bezprostředním návodem ke konkrétní činnosti. Na II. kongresu Komunistické internacionály mládeže se poprvé oficiálně hovořilo o tom, že je třeba přebudovat komunistické svazy mládeže v jednotlivých zemích na masové organizace a ty pak v širším měřítku zapojovat do sociálních a politických bojů. V tomto smyslu kongres odmítl i nejrůznější teorie o tom, že by Komsomol měl být jakousi výběrovou stranou mladých. Kongres současně odmítl existující avantgardistické teorie a zdůraznil politické a ideové vedení komunistických svazů mládeže komunistickými stranami jakožto revolučním předvojem celé dělnické třídy.

Praktická realizace usnesení II. kongresu Komunistické internacionály mládeže však nebyla jednoduchá a nebyla ani funkcionáři komunistických svazů mládeže jednoznačně přijímána. Nedostatek vlastních zkušeností z revoluční práce, nedostačející smysl pro realitu, z něhož vyplývala i náchyllost k levým frázím, a narůstající složitost vnitropolitické situace byly hlavními překážkami při důsledném prosazování těchto usnesení i v činnosti československého Komsomolu.

Komsomol byl jako první organizace pokrokové mládeže s důsledně revolučním programem již od svého vzniku ostře perzekvován policejním aparátem buržoazní republiky. Na denním pořádku byly konfiskace jeho tisku, policie prováděla časté prohlídky v sekretariátech i v bytech funkcionářů. Tomuto soustavnému tlaku čelil Komsomol tím, že ve své práci kombinoval metody legální a ilegální práce a využíval i všech možností působení v ostatních dělnických masových organizacích (například ve Federaci dělnických tělocvičných jednot a v Rudých odborech). Na podzim roku 1922 se stal Komsomol i první obětí generálního útoku policejního aparátu na legalitu celého komunistického hnutí. Jeho činnost byla, na základě staříčského zákona z roku 1867, úředně zastavena. Záminkou k tomuto úřednímu aktu měl koncept referátu s názvem *Militarismus*, který byl nalezen při policejní prohlídce ústředí Komsomolu. Úřední zákaz, který přerval dosavadní úspěšně se rozvíjející činnost Komsomolu, však zdaleka neznamenal přerušení činnosti komsomolských organizací, či dokonce jejich likvidaci. Na základě usnesení výkonného výboru KSČ začaly již v průběhu roku 1923 bývalé komsomolské organizace vytvářet sekce mládeže při základních organizacích strany. Sekce byly řízeny voleným důvěrníkem, který byl současně členem výboru stranické organizace; členové sekcí od 18 let mohli a od 21 let již museli být zároveň členy strany.

Tato zásadní změna v organizační struktuře, která mládežnickou organizaci ještě těsněji přimkla ke komunistické straně, se stala i podnětem k tomu, aby se stranické orgány ve větší míře zabývaly otázkami mládeže. Charakteristické bylo v tomto směru jednání ilegální celostátní konference KSČ v říjnu 1923 na Kladně. Konference, věnující mimořádnou pozornost právě otázce vytváření sekcí mládeže, zdůraznila, že přiřčení sekcí mládeže k organizacím strany, vyvolané zákazem Komsomolu, je určitým taktickým řešením, při němž musí být zachována organizační samostatnost těchto sekcí. Významné bylo i to, že v podstatě poprvé byla na širším stranickém fóru hodnocena činnost Komsomolu. V hodnocení se ozvala i řada správných kritických připomínek: Například Antonín Zápotocký vytkl komsomolcům malou snahu o práci s širšími vrstvami mládeže, nedostatečnou aktivitu v denní politické činnosti i přílišné sebevědomí a mentorování starších soudruhů.

Mládežnické sekce při stranických organizacích existovaly do roku 1926, kdy V. sjezd Komsomolu přijal nový organizační řád i nový oficiální název *Říšská organizace mládeže Komunistické strany Československa*. Běžně se však i nadále používalo označení Komsomol, a to i po jeho novém zákazu v roce 1932, kdy oficiální označení mělo znít *Mládež KSČ*.

Komsomol byl jedinou revoluční organizací mládeže předmnichovské republiky, která programově usilovala o to, aby byl poražen nespravedlivý kapitalistický řád a nastolena moc pracujících. Jeho základním úkolem bylo vést své členy i ostatní mládež k třídnímu boji a vychovávat ji v duchu marxismu-leninismu. Ve své činnosti se přitom Komsomol orientoval téměř výhradně na dělnickou mládež a v ní na mladé dělníky velkozávodů. Svou přesvědčovací, výchovnou a uvědomovací práci vedl na podkladě běžných denních událostí a využíval přitom i různých forem vzdělávání a kulturní činnosti. Vedle této činnosti bojoval i za konkrétní politické a hospodářské požadavky mládeže demonstracemi, stávkami i dalšími prostředky. Současně věnoval značnou část své energie vnitřním a vnitrostranickým otázkám.

Práce v Komsomolu vyžadovala od mladého člověka velké obětování volného času, omezení zábavy ve prospěch společné věci, bezpodmínečné plnění úkolů, neustálé vzdělávání. Na mladé komsomolce byly v podstatě kladeny tytéž nároky jako na

členy strany. Při konkrétní práci, která byla navíc vedena pod silným tlakem policejní prezekuce a kdy s členstvím v Komsomolu bylo spojeno nebezpečí ztráty zaměstnání, vyloučení ze školy či učení a šikanování na vojně, vyrostly v československém Komsomolu generace funkcionářů — lidí plných bojového nadšení a revolučního asketismu, orientovaných na příchod světové revoluce. Někteří z těchto přesvědčených revolucionářů však ne vždy dokázali mluvit řečí mladých lidí, specifické problémy a požadavky mládeže jim někdy připadaly vzdálené a nedůležité; činnost řady komsomolských organizací tak byla oslabena pro mládež nepříliš atraktivními a málo populárními metodami práce (například neúměrným rozsahem schůzové činnosti).

V této situaci byla proto mimořádně významná úspěšná činnost komsomolců mezi trampující mládeží, při níž komsomolci usilovali o převedení dosud tradičně nepolitického trampingu na cestu uvědomělého revolučního hnutí a úspěšně získávali i první velké zkušenosti z masově politické práce mezi nejširšími vrstvami mládeže.

Na přelomu dvacátých a třicátých let Komsomol postupně opustil staré formy práce a v jeho činnosti nastal pozitivní posun především v ovlivňování dosud politicky indiferentní části mládeže.

Činnosti Komsomolu v tomto období v mnohém napomohlo i jednání VI. sjezdu KSČ v roce 1931, na němž problematika mladé generace představovala samostatný bod sjezdového jednání.

Nová politická linie Komsomolu, orientovaná především na co nejširší ovlivňování a získávání mládeže, našla záhy své mezinárodní vyjádření i v usneseních VI. kongresu Komunistické internacionály mládeže v roce 1935. Komunistická internacionála mládeže tehdy zdůraznila, že nejdůležitějším úkolem všech členských svazů je právě hledání nových forem a metod práce, které by vedly k vytváření masových mládežnických organizací nového typu. Tyto organizace by pak neměly — jak kongres zdůraznil — kopírovat práci stranických organizací, ale měly by věnovat pozornost všem životním zájmům mladé generace a současně ji vychovávat v duchu třídního boje a proletářského internacionalismu.

Realizace závěrů VI. kongresu Komunistické internacionály mládeže znamenala pro československý Komsomol určitý myšlenkový přerod uvnitř organizace. Nebyl zdaleka bezproblémový. Nedostatek praktických zkušeností některých funkcionářů Komsomolu vedl i k opačnému extrému: jimi řízené komsomolské skupiny přešly z výlučně politické a sociální činnosti okamžitě k organizování pouze kulturních a sportovních akcí.

Dovršením celého tohoto procesu v československém mládežnickém hnutí a současně i vyvrcholením činnosti Komsomolu bylo založení nové mládežnické organizace *Svaz mladých* v červnu 1936. Svaz mladých, který vznikl z iniciativy Komsomolu a do něhož komsomolské organizace přešly, byl budován již jako masová nestranická organizace, která svými organizačními zásadami i programem umožňovala členství pokrokové demokratické mládeži různých politických názorů i politické příslušnosti. V řadě konkrétních akcí byl pak *Svaz mladých* přímým pokračovatelem práce Komsomolu, jehož členové patřili i v této nové organizaci k neaktivnějším.

Historie československého Komsomolu, první skutečně revoluční organizace naší mládeže, je dnes nedílnou součástí pokrokových tradic jednotné mládežnické organizace. To, že *Socialistický svaz mládeže* navazuje na pokrokové a revoluční tradice Komsomolu, však neznamená mechanické opakování jeho činnosti ani forem a metod práce. Smysl kontinuity není v pouhé časové následnosti, ale především v ideové a politické návaznosti, v osvojování a tvořivém uplatňování těch zásad a principů, jejichž správnost byla prověřena a potvrzena právě v činnosti Komsomolu.

František Morkes

Sovětskaja etnografija

Páté číslo časopisu *Sovětskaja etnografija*, které vyšlo u příležitosti oslav 60. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, je věnováno — nikoli náhodně — etnografickým a etnosociologickým otázkám interetnických vztahů a procesů. Sovětský svaz je společenstvím velkého množství národů, národností a etnických skupin, které po VŘSR nastoupily společnou cestu budování socialismu a komunismu. Proto jsou zde tyto otázky zvláště aktuální a etnografické výzkumy jsou široce rozvíjeny. Přitom jsou řešeny praktické a teoretické problémy, které jsou i ze sociologického hlediska nesporně přínosné a poučné.